

ДІЯЛЬНИСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Романюк Світлана Захарівна
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Анотація. У статті актуалізовано проблему діяльнісного підходу в освітньому процесі, акцентовано увагу на важливості навчання української мови на засадах діяльнісного підходу в умовах сьогодення, наведено зразки вправ у навчанні школярів української мови на засадах діяльнісного підходу.

Ключові слова: діяльність, підхід, комунікативні навички.

Модернізаційні процеси в системі освіти, які зумовлені реформою «Нової української школи», Державним стандартом початкової освіти та регламентовані Законом України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепцією розвитку педагогічної освіти, актуалізували проблему якісної підготовки здобувачів освіти, формування їх трансверсальних компетентностей, життєвих та соціальних навичок, з поміж яких домінуюча роль відводиться мовно-комунікативній компетентності. Саме від здатності взаємодіяти з іншими особами, висловлюватися усно та письмово, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності, сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях, тобто від загальномовної та мовленнєвої компетентності залежить успіх особистості в опануванні знань з усіх шкільних предметів, зростання загального культурного рівня, кругозору, утвердження її у мінливому суспільстві. Метою шкільної освіти є формування комунікативно-мовної особистості, готової до активної, творчої діяльності в житті демократичного суспільства, для якої мова є засобом

спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань українського та інших народів світу. Реалізація окресленої мети забезпечується через українську мову, яка є основним предметом в системі навчально-виховної роботи в початкових класах.

Переконливим є той факт, що якість знань сучасних школярів залежить від їхньої мотивації до навчання та усвідомлення практичної цінності отриманої інформації, від уміння навчатися самостійно. Аби знання учнів стали результатом їхніх пошуків, варто будувати освітній процес із чітко визначеною метою, критеріями оцінювання та очікуваними результатами.

У контексті зазначеного пріоритетного значення у навчанні української мови набуває діяльнісний підхід, завдяки якому школярі вчать застосовувати набуті знання на практиці, приймати обґрунтовані рішення, а відтак, успішно реалізувати себе у житті.

Проблема навчання української мови та розвитку діяльнісного підходу в освіті стала предметом дослідження не лише лінгвістів, й педагогів, практиків. Окремі аспекти реалізації діяльнісного підходу висвітлено в працях І. Бех, Р.Дружненко, А.Зимульдінової, Ю.Караулова, О. Колеснікова Л.Мацько, М.Пентиліук, Г.Пустовіт, О.Савченко та інших.

На переконання О. Савченко реалізація компетентнісного підходу ґрунтується на системно діяльнісному підході. Власне це передбачає структура компетентності, «де основою є діяльність, а результатом є інтеграція знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей особистості». На її думку системно-діяльнісний підхід спрямований на інтегрований результат, який може досягатися за умов суб'єкт-суб'єктного навчання [3, с.8]. За твердженнями Г. Пустовіт, важливий елемент діяльнісного підходу – навчальне завдання, вирішення якого вимагає від суб'єкта відкриття та освоєння у навчальній діяльності загального способу (принципу, закономірності) вирішення широкого кола проблем. Поставити навчальне завдання – означає ввести дитину в ситуацію, яка потребує орієнтації на загальний спосіб її вирішення та всіх можливих окремих та конкретних умов.

Сучасні лінгводидакти М.Вашуленко, Л.Варзацька, С.Караман, І.Хом'як активно розробляють нові підходи до змісту і технологій навчання української мови в початковій школі, оскільки саме тут закладаються основи засвоєння найдорожчого скарбу нації. М.С. Вашуленко, зокрема наголошує, що «побудова нового мовно-мовленнєвого шкільного курсу, на відміну від того, коли мовленнєві відомості тільки принагідно вкраплювалися в мовну теорію, сприятиме активному, динамічному формуванню мовної особистості» [1, с. 12].

На формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей вказують типові освітні програми, які побудовані з урахуванням дослідницьких інтересів школярів. Мовні уміння виступають засобом вирішення проблемних питань, ситуацій, пізнання навколишнього середовища. У їх реалізації ефективними є активні методи навчання, навчання через відкриття, емпіричне навчання. Однак аналіз практичного досвіду засвідчує, що найкраще та найґрунтовніше формуються мовно-мовленнєві компетентності у школярів під час практичної діяльності, а це, в свою чергу означає, що здобувачі освіти мають не тільки опанувати зміст навчальної дисципліни, а передусім набути необхідні для життя в суспільстві уміння й навички комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності. Робота учнів на засадах діяльнісного підходу спрямована на самостійний пошук нової для них інформації, творчий підхід до її використання для вирішення навчальної проблеми на основі аналізу, синтезу, спостереження, експериментування.

Діяльнісний підхід у навчанні української мови передбачає: переорієнтацію навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових форм знань на процес їх отримання та функціонування, формування основних видів діяльності – спілкування, пізнавальної і навчальної діяльності, співвідношення і пріоритет яких змінюватимуться впродовж навчання, цілеспрямоване формування основних умінь і навичок як

розумових дій на основі поетапного їх відпрацювання [4, с.115-116]. Саме через діяльнісний підхід забезпечуються умови кращого засвоєння нового матеріалу та активізації пізнавальної діяльності учнів, де, власне, учень сам відкриває, здобуває і конструює знання та особистісну компетентність у різних галузях життя. Адже через діяльність молодші школярі вчаться працювати самостійно, вони краще пізнають предмет, занурюються у дослідження. Тому дуже важливо, щоб діяльність учня на уроці була ним усвідомлена, особистісно значуща, тобто потрібна, щоб учень для себе з'ясував: *«Що я хочу зробити, навіщо я це роблю, як я це роблю, як я це зробив»* [5].

Для стимулювання пізнавальної діяльності школярів, підвищення рівня їх мовної та мовленнєвої компетентності варто використовувати на уроках неординарні прийоми та техніки, які зацікавлять їх із перших хвилин уроку та утримуватимуть увагу учнів протягом всього заняття. Прикладом таких вправ є *«Хто перший?»*. Це універсальний прийом, який сприяє формуванню вміння працювати в команді, слухати та чути один одного. Запропонуйте школярам об'єднатися у групи та виконати ряд однотипних завдань на швидкість та правильність. Наприклад: На уроці української мови заздалегідь слід підготувати декілька зразків тексту з помилками і попросити школярів уявити, що вони працюють у редакції газети та відповідають за випуск чергового номера. Їхнє завдання – скорегувати текст, знайти та виправити помилки. Не менш цікавим прийомом є *«Ланцюжок ознак»*, який сприяє формуванню вміння описувати об'єкт через назви та значення ознак, визначати за заданими критеріями певний предмет і складати внутрішній план дій. Прийом проводиться так: 1-й учень називає об'єкт та його ознаку; 2-й учень - інший об'єкт із такою ознакою та іншу ознаку цього об'єкту; 3-й учень - новий об'єкт із попередньою ознакою та нову ознаку (і так далі).

Такий прийом можна провести в інший спосіб. Для цього учням слід повідомити (або запропонуйте вибрати) два об'єкти, які, на перший погляд, ніяк не пов'язані між собою. Школярі мають побудувати ланцюжок об'єктів

та взаємодій між ними так, щоб перша взаємодія починалася першим об'єктом, а остання закінчувалася іншим. Запропоновані прийоми розвивають не лише критичне мислення молодших школярів, самостійність, а й мовленнєві компетентності, уміння будувати монологічне, діалогічне мовлення, сприймати інформацію, інтерпретувати й оцінювати її залежно від власного рівня розвитку.

Отже, уроки української мови слід проводити так, щоб учні залучалися до командної, дослідницько-пошукової діяльності, виконували творчі індивідуальні завдання, розвивали комунікативні навички, що, в свою чергу, слугуватиме розвитку успішного мовця-школяра, формуватиме його мовленнєві компетентності.

Список літератури:

1. Вашуленко М.С. Концептуальні засади нових програм з української мови для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. *Методичний коментар до навчальних програм для 1-4 класів.* Донецьк, 2012, С.29-35.
2. Державний стандарт початкової освіти. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Організаційні форми навчання у початковій школі : *посібник* / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, В. О. Мартиненко, А. Д. Цимбалару та ін. Київ : Педагогічна думка, 2017, 423 с.
4. Романюк С. Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання української мови у початковій школі. *Міжнародна науково-практична конференція «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка»*, Суми, 3 грудня 2014р.: у 4 ч. – Суми, 2014.- Ч.2. – С.115-118.
5. Шелехова Г. Урахування сучасних підходів до навчання української мови учнів 8-9 класів ЗНЗ. Режим доступу: <http://surl.li/aqrus>